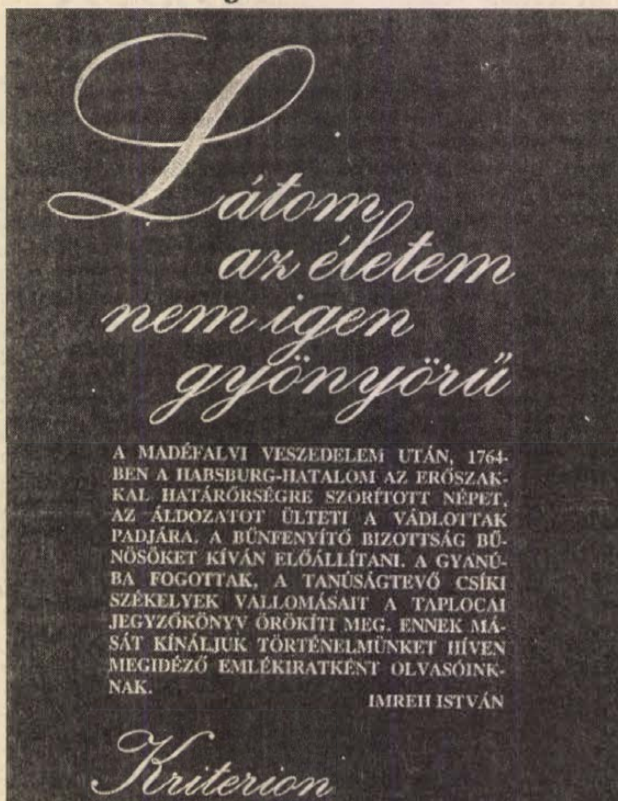

A madéfalvi veszedelem és a székely autonómiák

Imreh István új kötetének ürügyén

— Színszékely vagyok, amivel büszkén eldicsekednék, de egy szlovák cseléd lányfiától, Petőfi Sándortól tanultam magyarságot — jegyeztem fel Imreh István professzor meghökkenően szép mondatát a *Litea Könyvszalomban* új kötetének bemutatóján: „Látom az életem nem igen gyönyörű. A madéfalvi veszedelem tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1764” (Kriterion) című munkája már a sokadik abban a sorban, amivel a nagytekintélyű történész, a kolozsvári *Bolyai Egyetem* egykori tanára, népe előtt tisztelgő, évtizedek óta a székelységgel foglalkozó munkáival. (A legfontosabbak például: „Székelyek a múlt időkben”, „Székely falu törvénye”, „A rendtartó székely falu”, „A törvényhozó székely falu”) vagy ahogyan a tanár úr mondta: — Én 1942 óta gyűjtöm a történetét e csodálatos katlanak, a székelység katlanának. Az ő történetüket kell megírnom, annak a közösségnek minden feljegyzésre méltó cselekedetét, amely engem is szült, s amelynek én elkötelezettje vagyok amíg élek. Nem elmagyarosodott nép a székelység, ahogyan ezt mostanában elhitetni akarják, ez a nép magyar. Ahogyan Tamási Áron fejezi ki: „Székely ágon vagyok magyar.”, *Szabédi László* fogalmazásában pedig: „Székely a nevem, marosszéki magyar vagyok.” Mindemellett még a tetejébe mi európaiak is vagyunk — folytatta a professzor — hitünkben, szellemiségünkben és még cselekedeteinkben tanúsága szerint is. A feudális világtól kiváltságot kaptuk a szabadságunkat, de ennek fejébe szolgálatot követtünk tőlünk; a határok védelmét. Ezt tisztességgel ellátta a székelység évszázadokon át, mindaddig amíg Mária Terézia ezt meg akarta „reformálni”, és így szabadságunkat nem ismerte el. A birodalom homogenizálni és centralizálni akar mindig, nem bírja a máságot, a mi kis világunk törvényeit. Ezért lettek a székelek a megaláztatás fiai 1764-ben, ezért gyilkolták

A MADÉFALVI VESZEDELEM UTÁN, 1764. BEN A HABSBERG-HATALOM AZ ERŐSZAKKAL HATÁRORSÉGRE SZORÍTOTT NÉPET, AZ ÁLDOZATOT ÜLTETI A VÁDLOTTAK PADJÁRA, A BÜNFENYÍTŐ BIZOTTSÁG BÜNÖSÖKET KIVÁN ELŐÁLLÍTANI, A GYANÚBA FOGOTTAK, A TANÚSÁGTEVŐ CSÍKI SZÉKELYEK VALLOMÁSÁT A TAPLOCAI JEGYZŐKÖNYV ÖRÖKÖRTE MEG. ENNEK MÁST KÍNÁLJUK TÖRTÉNELMÜNKT HÍVEN MEGIDÉZŐ EMLÉKIRATKÉNT OLVASÓINKNAK.

IMREH ISTVÁN

Kriterion

le a falu lakosságát, ágyúkkal támadva az alvó emberekre. Madéfalva nekünk székelyeknek szimbólum. A hatalom, az erőszak pacifikálásának szimbóluma a kisméberrel.

— *Hogyan találta meg professzor úr az eredeti jegyzőkönyvet, amit a könyvében most közlész, hiszen évtizedek óta ez senkinek sem sikerült?*

— Nem tekintem magam rendkívül módszeresen dolgozó embernek, de a történeti kutatásaimban igyekszem bizonyosfajta folytonosságot, kohéziót megőrizni. A székely falutörvények, falujegyzőkönyvek, faluszámítások, mint új forrás kellek ahhoz, hogy a paraszti élet mindennapjaiba, az intézmény, az alakulat történet problémáival megismerkedjek, belemélyedjek. Új szemlélet, új forrást követel. Azért vizsgáltuk meg Kászonszék jegyzőkönyveit Pataki József barátommal, mert ott egy teljesebb alakulat, tágabb keret a szék (mint Magyarországon a megye) vált megismerhetővé. Kászonszék után Madéfalva hitem szerint azért kellett, hogy mozgásában, a történe-

ti élet viharzásában mutatná be a faluközösséget, a székek népét. Drága jó *Kelemen Lajos*, Erdély nagy pozitívista historikusa mondta: „A történelmi forrást keresni kell ahhoz, hogy megtalálhassa az ember.” Ez volt az Unitárius Kollégium csodálatos, kéziratgyűjteménye a *Román Tudományos Akadémia* kéziratárában, ennek lajstromában szerepel a jegyzőkönyv (Kolozsvárott). Az én érdemem csupán az, hogy megkísértem kiértékelni, kielemezni, kibányászni a székely életfolyamat újkori menetét, egy nagy esemény kapcsán, s mellékeltem híven, a hűségesen lejegyzett szöveget, hogy lehetőséget kínáljak az olvasónak; hadd alkossanak véleményt ők, hadd jussanak olvasmányos népi életet tükröző nagypolitikát bemutató, a hatalom és a nép ütközését feltáró forrásokhoz.

— *Professzor úr, ön egy életet szentelt arra, hogy megismerje népének önrendelkezési törvényeit, hagyományait, történelmét. Most a nagypolitikában a két ország Románia és Magyarország alapszerződésének megkötése körüli vitában ismét*

nagyon időszerűvé vált a székelység, az erdélyi magyarság autonómiájának kérdése. Ön hogyan ítéli meg az autonómia, hagyományokra építkező lehetőségeit?

— Ha európai hasonlóságú a székely közösségeiben szabadparaszti hagyományokban, a közösségből kikovácsolódó autonómiák nem székely ritkaságok, hanem a bibói szóval jelzett: „A szabadság kis köreinek sokaságai”, amelyeket tágabb területi jogrendszerbeli autonómiák fognak egybe. Van tehát hagyománya a székelység önrendelkező, öngazgató életvitelének. (Valóban elmondhatom, hogy egy életet töltöttem el azzal, hogy ezt földerítsem, formáit kikutassam). De két dolgot szeretnék hozzátenni: az első az, hogy Erdélyben (tágabb körből most nem hozok példákat) a szászok közösségei ugyanúgy hordozói voltak egy ilyen közösségi hagyománynak, és a román paraszti közösségek, jogközösségek ugyanakkor ezt az autonómiát élítették: román pásztorok közösségek, *Breina, Fogarasi Bojárrok Közössége*. Rá kellene döbenteni a románságot arra, egyszer már, hogy itt nem szeparatizmus, hanem egy emberre szabottan identitásdédelgető, melengető közös társadalmi forma gyakorlatáról van szó, ami számukra is csak jót hozhatna. Másodsorban mi székelyek is elfeledkezünk arról, hogy e privilégiumnak — még ha az nem is volt jaja de milyen sokat jelentő — ára van. Meg kell határozni azokat az ellenértékeket is, amik az öngazgató autonóm szervezet előnyeként, fejlődést biztosító motorként, biztonságteremtő forrásként működnek. A románnak talán nem jó az, ha öngazgató és fejlődést biztosító motorként élhet közösségben?

A kérdés nem marad nyitott, mert a professzor úr új kötete, ha áttételesen is — a Madéfalvi veszedelem jegyzőkönyve — 1764-ből — erre is választ ad.

Ónody Éva

Verese gyház és Szada

Pásztor Pál monográfiája

A verese gyházi születésű és Kisnémedi plébánosaként nyugdíjba vonuló, s ismét Verese gyházra költöző papi embernek nem ez az első kiadott helytörténeti munkája. Kisnémedi 900 éve címmel 1964-ben látott napvilágot kismonográfiája.

Verese gyház és Szada történetére vonatkozó kézírata is már készen volt 1952-ben. Végül most, 1994-ben megjelentette a Pszicholingva Kiadó Bt., melynek székhelye Szadán található.

A kiadó rendkívül korrekt módon járt el, mert az előszóban ismerteti a kézirat útját, illetve lappangásának idejét. A kiadásra kitűnő alkalom is kínálkozott, ugyanis 200 éve, azaz 1794-ben építették újja Szadán az ősrégi katolikus templomot.

A mű azonban csakis az 1952 előtti irodalomra támaszkodik. Márpedig éppen az elmúlt 40 évben születtek jelentős művek Pest megyére és a két településre nézve. Önkéntelenül felvetődik tehát a kérdés, mi indokolta ennek a füzetnek a kiadását?

Legelőször is az indokok között említsük az erkölcsi elégtételt. A kézirat már 1952-ben is megjelenhetett volna, sok értéket hordoz ugyanis. Tisztelet érdemel az az ember, aki igen vesztérhes időkben a szülőföld szeretetével hajtvva annak történetével foglalkozik, hogy másokkal megismertette a szűkebb pátriát felébressze iránta a vonzódást.

Másodsorban említsük meg, hogy egyházi ember lévén, a szerző messze magasán képzett volt egy helytörténeti mű megírásához, mint mondjuk a kor szak újdonsült, marxista nevelésű falusi pedagógusai. A szerző képzettsége természetesen egy-

házi irányultságú és ebből származik minden előnye is, meg abból, hogy a váci püspök levéltár- és könyvtáranyaga teljes egészében a rendelkezésére állt.

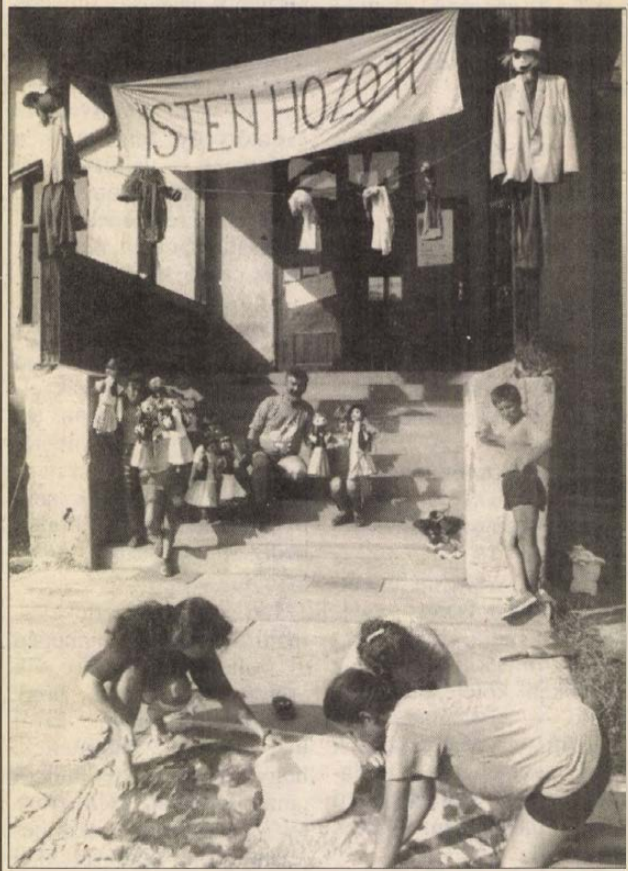
Pásztor Pál jelen művében nem ad összefüggő helytörténetet, mintegy csomópontokban megragadva mutatja be a két település életét az évszázadok során. Ez a mozaikszerűen összerakott kép nagyon izgalmas és a szerző mesélő kedve olvasmányossá teszi.

Megismerkedhetünk a község első okleveles említéseivel, neveik magyarázatával. Világi birtokosok (Reichelek, Rozgonyiak), majd egyházi birtokosok (váci püspökség, nagyváradi káptalan) kezén van a két község. Templomaikat, malmaikat, bővizű kútjaikat említi oklevél 1492-ben, a mostanra elhíresedett verese gyházi tavat pedig már 1430-ban is régi halastónak neveztek.

A török hódoltság korából származó adórajstromok egyéb összeírások alapján mutatja be az életszínvonal hanyatlását. Ezt követi a török kiűzésének ugyancsak pusztulással járó korszaka. Majd ennek tetejébe a dicsőséges kuruc szabadságharc, amelyik azonban tovább emésztette a haza népének életét és életérjét, valamint gazdaságát.

Bőven szó esik a reformáció és ellenreformáció háborgó korszakairól. Megismerkedhetünk a gyülekezetek és templomok sorsával, míg végre a XIX. század vallásilag türelmesebb, nyugalmasabb korszakához érkezzünk el. Végül az 1848–49-es forradalom és szabadságharc helyi eseményeivel záródik ez a kismonográfia. Ajánlom figyelmébe a táj népének.

Horváth Lajos

Megrendezték az első bábo képző alkotótábor augusztus elején az erdélyi Magyarfenesen. A tábor a tordaszentlászlói általános iskola, a Fenes-völgyi Település Szövetség, a Magyar Bábo egyesület és a Magyar Művelődési Intézet szervezte

Rokonyi Iván felvétele

Hat éve nekünk, akkor első éves budapesti bölcsészhallgatóknak Király István tartotta a *Bevezetés az irodalomtudományba* című előadást. 1988-at írtunk. Király István akkor már nagybeteg volt. 1989-ben értesültünk a halálhíréről. A leíró magyar nyelvtan rejtelmibe Rácz Endre tanár úr avatta be az alsóbbéveseket. Eltelt néhány év, és nemsokára hallottuk a hírt: elhunyt Rácz Endre. Tragikus halála mindenkit megrázott.

Tanáraink közül mind többen mennek el. Most a szombati újságból tudhattuk meg, hogy elhunyt Tarnai Andor irodalomtudós, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, régi magyar irodalomtörténeti tanszékének vezetője.

Tarnai Andor elméleti ember volt, a legszívesebben és legothonosabban lélekben a középkori könyvmásoló szerzetesek világában mozgott. Halk szavú emberként, halk szavú tudósként és tanárként ismertük: elő-

A régi magyar irodalom szerelmese volt

Emlékezés Tarnai Andorra

„A magyar nyelvet írni kezdik. Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon” című könyvét; kézbe veszem *A magyar irodalom története* című sokkötetes akadémiai munka két kötetét, amelyeknek több fejezetét is ő írta, belelapozok az *Irodalomtörténeti Közlemények* egyik számába, amelynek szerkesztőbizottsági tagja volt. Legutóbb a berlini Humboldt Egyetem Hungarológiai Szemináriumában dolgozott egyelőre utolsó vendégprofesszorként. Hány fiatalall megszerette a régi magyar irodalmat! Egyszer ült a karosszékben és arról mesélt, hogy melyik tanítványa milyen archív anyagot fog feldolgozni.

Tarnai Andor hatvankilenc évesen ment el közülünk. Emlékét megőrizzük.

adásán nagyon oda kellett figyelni rá, hogy halljuk a szavát. Nézem az aláírását a lecke könyvben, keresem a polcon

Tóth Szilárd